

УДК 385.81

Беларускі калабарацыянізм

Стральцоў З. А.

Навуковы кіраўнік Савік С. А.

Беларускі нацыянальны тэхнічны універсітэт

Уводзіны. Калабарацыяністы – твары, што супрацоўнічалі з акупацыйнымі ўладамі ў краінах, захопленых фашысцкай Германіяй у перыяд 2-й сусветнай вайны.

Беларускі калабарацыянізм – прынятае ў савецкай і расійскай гістарыяграфіі пазначэнне палітычнай, эканамічнай і вайсковай супрацы з акупацыйнымі нямецкімі ўладамі падчас Другой сусветнай вайны на тэрыторыі Беларусі.

Асноўнымі прычынамі беларускага калабарацыянізму з'яўляюцца, незадаволенасць часткі насялення савецкай уладай і чыннасць у першую чаргу дзеячаў Беларускай Народнай Рэспублікі, групы прыхільнікаў ксёндза В. Гадлеўскага і др. [1, с. 20].

Асноўная частка. Рыхтоўля беларускіх калабарацыяністаў Трэцім рэйхам пачалася ў сярэдзіне-канцы 1930-х гадоў, калі пры Міністэрстве ўнутраных спраў Германіі было створана Беларускае прадстаўніцтва – спачатку ў Берліне, а потым у іншых гарадах Германіі. Яно займалася выяўленнем і вербаваннем твараў, што жадаюць аказваць дапамогу Германіі ў беларускіх пытаннях. Апроч таго, быў створаны Беларускі камітэт самадапамогі – арганізацыя, што актыўна вербавала чальцоў сярод беларусаў, якія жывуць у Германіі. З пачаткам Другой сусветнай вайны нямецкае камандаванне стварыла ў Варшаве і Бяла Падлясцы базы для перакідання беларускай патрыятычнай агентуры на тэрыторыю СССР.

У Берліне, у лагеры Вуставу, з ліку беларускіх патрыётаў былі арганізаваны курсы прапагандыстаў і перакладнікаў для працы ў Беларусі пасля змены акупацыйнай улады.

Разам з надыходнымі часткамі нямецкага войска ў Беларусь прыбылі асноўныя дзеячы беларускага нацыяналістычнага руху з эміграцыі: Фабіян Акінчыц, Уладзіслаў Казлоўскі, актывісты Беларускай нацыяналістычнай партыі, Іван Ермачэнка, Радаслаў Астроўскі і іншыя. Чыннасць калабарацыяністаў у гэты перыяд зводзілася галоўным чынам да працы непалітычных структур, найбуйнай з якіх з'яўлялася Беларуская народная самадапамога, створаная 22 кастрычніка 1941 года, мэтай якой абвешчаўся клопат пра ахову здароўя, пытанні адукацыі і культуры.

З дапамогай беларускіх калабарацыяністаў нямецкія ўлады спрабавалі скарыстаць у сваіх мэтах навуковыя кадры, якія апынуліся на акупаванай тэрыторыі.

У чэрвені 1942 года імі было створана «Беларускае навуковае таварыства». Яго ганаровым прэзідэнтам стаў гаўляйтар Беларусі В. Кубэ, ён кіраваў генеральнай акругай «Беларусь» са жніўня 1941 па верасень 1943 г. За гэты час Беларусь пакрылася сеткай лагераў смерці. Пад Мінскам у д. Малы Трасцянец дымеў сапраўдны камбінат знішчэння людзей. Таксама былі створаны іншыя непалітычныя калабарацыянісцкія структуры («Жаночая ліга», прафзвязы і інш.).

Становішча, што склалася да 1943 года, прымусіла нямецкае камандаванне перагледзець сваё дачыненне да калабарацыянісцкага руху. 22 чэрвеня 1943 г. быў фармальна створаны Звяз беларускай моладзі (СБМ), ён яднаў каля 12 тыс. чалавек і сталы аналагам гітлерюгенда ў Беларусі (фактычна існаваў з 1942 г.). Юнаком тут спрабавалі рыхтаваць да службы ў вермахце, фармавалі атрады для змагання з партызанамі.

Па ініцыятыве Кубе 27 чэрвеня 1943 г. было абвешчана стварэнне Рады даверу пры Генеральным камісарыяце Беларусь. Гэты орган уяўляў сабою адміністрацыйную камісію, адзіным заданнем якой была адпрацоўка і ўяўленне акупацыйным уладам пажаданняў і прапаноў ад насельніцтва [2, с. 57].

У акупаванай Беларусі выдавалася мноства калабарацыянісцкіх газет і часопісаў: «Беларуская газета», «Пагоня» (Пагоня), «Віе́ларускі го́лас» (Беларускі голас), «Новыя шлях» (Новыя шлях) і г. д. Гэтыя выданні вялі антысеміцкую, антысавецкую і прафашысцкую прапаганду.

23 лютага 1944 года К. Готберг выдаў загад пра стварэнне Беларускай краёвай абароны (БКО) – вайсковага калабарацыянісцкага фармавання, кіраўніком якога быў прызначаны Франц Кушаль, і даручыў БЦР правесці мабілізацыю.

Апошняя імпрэзай БЦР на тэрыторыі Беларусі стала правядзенне 27 чэрвеня 1944 г. у Мінску Другога Ўсебеларускага кангрэса. Дэлегаты кангрэса абвясцілі пра разрыў дыпламатычных адносін з Расіяй, абвясцілі БЦР адзіным прадстаўніком беларускага народа і прынялі развязак пра адпраўленне Гітлеру заявы пра яго падтрымку.

Пасля разгрому Германіі многія беларускія калабарацыяністы сталі сферай пільнай увагі выведорганаў ЗША і Вялікабрытаніі. Яны ж дапамаглі ім атуліцца ад правасуддзя.

Заклучэнне. Калабарацыянізм у Беларусі не згуляў істотнай ролі, якая магла спрыяць умацаванню пазіцый акупацыйных улад. Супраца часткі беларусаў з акупантамі з мэтай нібы рэалізацыі нацыянальных заданняў было ўтапічным. Беларускія нацыяналісты былі цалкам залежныя ад гітлераўцаў, гэтак і не стаўшы самастойнай палітычнай сілай. Аб'ектыўна яны гулялі на руку ворагу. Большасць жа насельніцтва рэспублікі ўстала на абарону сваёй Родзін. Шырокі размах атрымаў у

Беларусі партызанскі рух, які завярнуўся ўпершыню месяцы акупацыі і працягвалася з усё нарастальным размахам да самага апошняга яе дня. Але сваім мэтам, сацыяльна-дэмаграфічнаму складу ўдзельнікаў і падтрымнага яго насельніцтва яно з'яўлялася ўсенародным [1, с.120].

Літаратура

1. Залесский, К. А. Кто был кто во Второй мировой войне. Союзники Германии / К. А. Залесский. – 2004. – Т. 2. – 492 с.
2. Хрестоматия по истории БССР. 1917–1983 г. – Минск : Университетское, 1984. – 452 с.